

POĽNOHOSPODÁRSTVO V PROCESE TRANSFORMAČNÝCH ZMIEN VO VYBRANÝCH OBCIACH PREŠOVSKÉHO KRAJA

Tatiana MINTÁLOVÁ

Abstract: Transformation and the transformation processes in 1989 had the impact on agriculture, too. Besides the state and agriculture collections sector, there appear also corporations, Ltd, and also individually managing farmers. A very frequent indicator of transformation is the distractio bonorum and the disintegration of the agriculture collections. In our contribution we tried to evaluate the changes of the organization structures of agriculture in the rural areas Prešov regions on the basis of consultations with the presidents and chairs of collections.

Key words : agriculture, rural development, transformation

Úvod

Vo vlastníckych vzťahoch i v organizačnom riadení transformácia najsilnejšie postihla družstevný a štátny sektor. V organizačnej štruktúre sa kreuje i verejný sektor tvorený cirkvou, akciovými spoločnosťami, spoločnosťami s ručením obmedzeným ale i samostatne hospodáriacimi roľníkmi. Dochádza k úprave súkromno-vlastníckych vzťahov i majetkových pomerov. Družstvá sa transformovali z foriem JRD na PD, neskôr na a.s, prípadne s.r.o. ale v mnohých prípadoch dochádza k rozpredaniu majetku a ich rozpadu.

Spomínaný problém postihol i jednotlivé obce. Aby sa zistilo, do akej miery a akým spôsobom tieto zmeny poznačili vidiecke obce na východnom Slovensku, bol realizovaný anketový prieskum so zástupcami miestnych samospráv zainteresovaných obcí a predsedov družstiev. Následne sa pokúšame hodnotiť transformačné procesy poľnohospodárstva na miestnej úrovni, zameriavajúc sa na zmeny v organizačnej štruktúre a na analýzu súčasného stavu.

Reštrukturalizácia poľnohospodárskeho sektora

Skúmané obce sa nachádzajú v severnej časti obvodu Humenné a južnej časti obvodu Medzilaborce. Ide o obce: Lukáčovce, Košarovce, Nižná Sitnica, Závada, Olka, Ruská Kajňa, Repejov. Z prírodného hľadiska leží sledované územie v Nízkych Beskydách (Ondavská a Laborecká vrchovina). Z hľadiska hodnotenia vybraných charakteristík využitia zeme môžeme skúmanú oblasť charakterizovať ako lesnú krajinu s čiastočným poľnohospodárskym využívaním.

JRD Košarovce vzniklo v roku 1953, v roku 1958 sa k nemu pripojila obec Závada. Majetky ľudí z obce Vyšná Sitnica boli pripojené k družstvu Košarovce v roku 1974. V obci Vyšná Sitnica sa nachádzali štyri odchovne mladého hovädzieho dobytku s hospodárskym dvorom, pričom orientácia chovu bola hlavne na mlieko. V roku 1992 sa JRD Košarovce zmenilo na PD Košarovce až do roku 2001. V rokoch 2001 až 2002 sa transformovalo na spoločnosť s ručením obmedzeným AGRO s.r.o. Košarovce.

Mgr. Tatiana Mintálová, Katedra geografie a regionálneho rozvoja, Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 081 16 Prešov,
e-mail: tam@unipo.sk

Pridružená výroba bývalého JRD Košarovce zamestnávala 300 až 400 ľudí, mala rozsiahly vozový park a vykazovala rôznorodú činnosť. Jednou z nich bola stavebná skupina - maliarske práce, kladli obklady, dlažby. Ďalšími činnosťami bola výroba železiarskych výrobkov, porcelánu a výroba korálok.

V súčasnosti je v katastri obce veľa pôdy ležiacej ladom, čo je dôsledkom minulej orientácie poľnohospodárskej výroby. Prevažná väčšina pôdy boli pasienky a keďže v súčasnosti sa neustále znižujú stavy hospodárskych zvierat, pôda sa neobrába a zarastá.

JRD Lukáčovce vzniklo v 50. rokoch, v roku 1993 sa premenovali na PD Víťaz Lukáčovce a družstvo sa rozpadlo v roku 1996. V minulosti na družstve sezónne pracovali vojaci, ktorí vypomáhali pri zbere zemiakov a podobne. V ére socializmu patrilo JRD Lukáčovce medzi najlepšie v okrese. Pridružená výroba bývalého družstva bola hlavne drevovýroba, kovovýroba, ale venovali sa i stavebným prácam. V súčasnosti v obci Lukáčovce existujú 2 súkromné firmy a jedna z nich - DREKOS vznikla po rozpade PD z bývalej pridruženej výroby. Obec má i dvoch súkromne hospodáriacich roľníkov. Prvý podniká na 110 ha pôdy Lukáčoviec a druhý obhospodaruje časť pôdy Lukáčoviec a časť susednej obce - spolu je to okolo 250 ha.

V obci Nižná Sitnica pred rokom 1989 fungovala pridružená výroba zameraná hlavne na kovovýrobu - kovovýroba ČONKA. Ďalšou z činností bolo maľovanie porcelánu, ako i stavebná činnosť. Stavebná skupina chodievala pracovať aj do Čechách. V minulosti bolo na družstve zamestnaných 50 ľudí z obce a dnes sú to len 5 obyvatelia. Po roku 1990 sa majetok družstva - budovy, vozový park ako aj náradia predali a bývalé kravíny sa stali garážami. Pôda patrí väčšinou súkromníkom, obec vlastní pôdu extravilánu, ktorá nie je vhodná na obrábanie.

JRD Závada vzniklo v 50. rokoch. V minulosti združovalo majetok ľudí z troch obcí a to Prituľany, Závada a Ruská Poruba, ktorá sa pridala v roku 1974. Neskôr sa transformovali na RD Závada, ďalej PD Závada a v roku 1999 vstupuje ako podieľnik Talian. Tento stav pretrváva len dva roky pretože v roku 2002 Taliansky investor vyplatil ostatných podieľnikov a stáva sa stopercentným majiteľom spoločnosti s názvom ADE Závada. V minulosti malo družstvo pridruženú výrobu. Zameriavali sa hlavne na stavebné práce, do roku 1989 roku šili odevy pre podnik JAS Bardejov a do roku 1993 mali dielne na brúsenie skla pre Jablonecké sklárne. V súčasnosti do obce investične vstúpila dcérska spoločnosť firmy AGRODUBINA, ktorá sa venuje extenzívnemu chovu dobytku na mäso (napriek 30 ročnej tradícii a špičkovej produkcii mlieka) a obrábaniu pôdy (vzali do podnikajúmu i pôdu neznámych vlastníkov, 2 maštale a senník).

Olka - v 50. rokoch vzniká v obci JRD TISOVEC OLKA, neskôr sa z neho stáva RD ZOFYX - rastlinná aj živočíšna výroba. V 70. rokoch prešli pod štátne majetky, ktoré obhospodarovali štátne lesy i pôdu. V roku 1987 sa štátne lesy oddelili. Bývalý štátny majetok Havaj zamestnával 80 ľudí, v súčasnosti je to len 10.

Pridružená výroba bola zameraná hlavne na drevovýrobu a stavebné práce. Majetok družstva (štátneho majetku) bol rozmiestnený v 2 obciach - kancelárie v obci Olka, v Havaji boli maštale, jamy a skleníky. V roku 1989 sa družstvo rozpadlo.

V obci Olka bol v minulosti pomerne rozsiahly chov oviec. Domáci na základe tejto tradície v 90. rokoch minulého storočia vytvorili projekt na výstavbu syrárny. V súčasnosti táto problematika už nie je aktuálna, pretože chov oviec zanikol a zmenili sa vlastnícke pomery.

Analýza súčasného stavu poľnohospodárstva

V oblasti poľnohospodárskej prvovýroby pôsobia na skúmanom území tri poľnohospodárske družstvá: *Agro s.r.o Košarovce*, *PD Zofyx Olka*, *PD Závada*. Ich činnosť je zameraná na extenzívny a intenzívny chov HD a okrajovo na chov oviec, ošípaných a hydiny. V rastlinnej výrobe prevažuje pestovanie obilovín – pšenice, repky olejky a pohánky. Výrobný program PD družstiev je podmienený skladbou pôdy, ktorá tvorí zornenie nie viac ako 15 % z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy.

V minulosti bola poľnohospodárska výroba zameraná hlavne na intenzívny chov HD, do roku 1999 stav HD z viacerých dôvodov poklesol, vzniklo množstvo nevyužitých ustajňovacích priestorov.

V roku 2000 veľkú časť majetku bývalých družstiev kúpil taliansky investor. Ten v rokoch 1999 – 2002 – figuroval ako podielnik, do roku 2004 - vyplatil spoločníkov a v súčasnosti vlastní 100 %-ný podiel troch transformovaných družstiev. Činnosť je zameraná na extenzívny chov hovädzieho dobytku (napriek 30 ročnej tradícii a špičkovej produkcii mlieka).

Podhorské podmienky predurčujú región na chov oviec a kôz (súčasný stav je okolo 750 kusov oviec a 100 kusov kôz). Rozvíja sa chov pštrosov v bývalej ovčiarni v Ruskej Kajni. V Repejove je králičia farma súkromne hospodáriaceho roľníka, ktorý odkúpil od bývalého družstva maštal'.

Priemerná cena pôdy predstavuje cca 14 000 Sk/ha. Z ekonomicky činného obyvateľstva predstavuje zamestnanosť v poľnohospodárstve na území regiónu okolo 8 % čo je značný pokles oproti minulosti (pred 10 rokmi to bolo 19%). K dispozícii sú vhodné priestory a pozemky na prenájom pre podnikateľské účely v jednotlivých obciach, ale i na samotných PD.

Ďalšie poľnohospodárske zamerané firmy v mikroregióne: *AGRODUBINA v Ruskej Porube* (dcérska spoločnosť) – zameriavajú sa na chov dobytku a obrábanie pôdy. V prenájme majú dve maštale, senník i pôdu neznámych vlastníkov. Ďalšou firmou je *AG-ROTREND Černina s.r.o.* – obhospodaruje asi 370 ha pôdy. V mikroregióne je 20 drobných súkromne hospodáriacich roľníkov.

Záver

Naša stručná analýza poukázala na niektoré problematické oblasti rozvoja slovenského vidieka. Ekonomický vývoj vo vidieckych regiónoch Východného Slovenska výrazne zaostáva v porovnaní s ostatnými časťami Slovenska. I keď sa istá miera oneskorenia vývoja objavuje v štruktúre rozvoja mnohých krajín, súčasné rozdiely v hospodárskom raste Východného a Západného Slovenska sú extrémne veľké a súčasná ekonomická a demografická dynamika naznačuje, že rozdiely medzi najviac a najmenej rozvinutými oblasťami SR sa stále prehĺbujú. Štát by sa mal viac podieľať na rozvoji ekonomiky vidieckych regiónov a podporovať zväčšenie jej rozmanitosti, ako aj rast malých a stredných podnikov vo väčšine okresov. Taktiež by mal spolupôsobiť pri identifikácii a odstránení hlavných prekážok rozvoja vidieckeho podnikania a konkurencieschopnosti, ako aj fungovania trhov vo vidieckych okresoch.

Analýza poukazuje na niektoré problémy, ktoré majú v jednotlivých regiónoch rozhodujúci význam:

- *Dopravná i ekonomická dostupnosť vidieka je stále pomerne nízka.* Tvorba pracovných príležitostí a najmä prílev priamych zahraničných investícií sú podmienené existenciou základnej infraštruktúry - dopravy, telekomunikácií, ľudských zdrojov, finančných služieb, verejnej správy a inštitúcií podporujúcich rozvoj podnikateľských kapacít. Chýbajúca komunikačná infraštruktúra v regióne, predovšetkým nedostatok diaľnic a rýchlych železničných spojov brzdí prístup na trhy a neumožňuje vytvorenie rovnakých podmienok pre podnikanie.

- *Vidiecke oblasti majú nedostatok kvalifikovaných pracovných síl.* Nerovnosť rozloženia skupín obyvateľstva s vyšším vzdelaním tvorí v mnohých regiónoch reálnu prekážku pri rozvoji podnikania a musí sa riešiť v záujme uľahčenia rozhodovania o rozmiestňovaní investícií vo vidieckych oblastiach. Niektoré špecifické zručnosti, či už v oblasti informačných technológií (práca s počítačmi a internetom) alebo cudzích jazykov sú vo vidieckych oblastiach deficitné, čo predstavuje rozhodujúcu prekážku pri vytváraní pracovných príležitostí, najmä prostredníctvom zahraničných investícií. Tento stav, ako aj veľmi veľké rozdiely medzi mestom a vidiekom v úrovni priemerných miezd, naznačuje existenciu prekážok pre mobilitu trhu práce.

- *Treba posilniť finančné inštitúcie v oblasti poľnohospodárstva a rozvoja vidieka.* Nedostatočná ponuka finančných služieb a úverov je ďalšou kritickou prekážkou poľnohospodárskeho a iného ekonomického rozvoja vidieckych oblastí.

Z analýzy vyplýva, že pozornosť by sa mala sústrediť na otázky rozvoja vidieka v oblasti podpory poľnohospodárstva, prehlbenia intenzity rozvoja infraštruktúry (z hľadiska fyzických aj ľudských zdrojov) a významne zvýšiť objem investícií zameraných na vytváranie pracovných príležitostí vo vidieckych oblastiach. Spoločným cieľom, alebo víziou je zabezpečiť taký rozvoj poľnohospodárstva, ktorý by sa podieľal na ekologickej, kultúrnej, a architektonickej ochrane vidieckej krajiny a zaistil stabilitu v týchto oblastiach.

Poznámka: Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0367/03 – Vývojové tendencie regionálnych komplexov východného Slovenska v období globalizácie a transformácie spoločnosti a ich potenciál pre ďalší rozvoj. Vedúci projektu Doc. RNDr. René Matlovič, PhD

Literatúra

- Klamár, R., Spišiak, P., Michaeli, E. : Trvalo udržateľný rozvoj mikroregiónu Ptava, Regionálna rozvojová agentúra, Humenné, 2002.
- Sčítanie ľudu, domov a bytov k 3.3. 1991 okres Humenné, okresné oddelenie SŠÚ, Humenné, pp. 117 – 133.
- Sčítanie ľudu, domov a bytov k 3.3. 1991 okres Vranov nad Topľou, okresné oddelenie SŠÚ, Vranov nad Topľou, pp. 115 – 126.
- Štatistická databáza 1996- 2004, Štatistický úrad Slovenskej republiky.

**AGRICULTURE IN THE PROCESS OF TRANSFORMATION CHANGES
IN SELECTED COMMUNITIES OF THE PREŠOV REGION**

Summary

On the basis of the analysis of agriculture state in the selected communities of the Prešov region it is possible to argue that the current situation is not good. The attention should be paid to the questions concerning rural development

Recenzovali: Doc. MVDr. Eva Dudriková, PhD.
RNDr. Radoslav Klamár, PhD.